

Aan de Voorzitter en leden van de Kamer Commissie Binnenlandse Zaken.

Den Haag, 14 januari 2013

Betreft: inbreng Wethoudersvereniging voor rondetafelgesprek Integriteit Openbaar Bestuur

Geachte voorzitter, geachte commissieleden,

Deze inbreng is eerst uitvoerig besproken in de eerste bestuursvergadering van 2013, eind vorige week. Op grond van die bespreking treft u hierbij ter voorbereiding van het rondetafelgesprek van 16 januari a.s. bijgaande notitie aan.

In onderstaande notitie ga ik nader in op de zienswijze van de Wethoudersvereniging op de huidige stand van zaken rond het thema integriteit in het lokaal openbaar bestuur.

Belang integriteit in het openbaar bestuur

Allereerst wil ik graag benadrukken dat integriteit één van de belangrijke voorwaarden voor het gezag van de volksvertegenwoordiging en het openbaar bestuur is. Twijfels daaraan tasten het gezag aan van democratisch genomen besluiten en daarmee de basis van de democratie zelf.

Gezien de rol en positie van de leden van de Wethoudersvereniging, benader ik dit vraagstuk vooral vanuit het lokaal openbaar bestuur. Duidelijk is echter dat integriteit en integriteitsinbreuken in alle geledingen van het openbaar bestuur doorwerken in het gezag van ‘de politiek’, de politieke bestuurders en de volksvertegenwoordiging op alle niveaus.

Voor het functioneren van politieke bestuurders, zoals wethouders, is in het Nederlandse democratische systeem het vertrouwen (van een meerderheid) van de gemeenteraad cruciaal. Vanuit dat vertrouwen wordt de wethouder geacht integer te zijn en integer te handelen. Om dit te benadrukken legt elke wethouder bij de beëdiging de eed of de belofte af. In dit zelfde verband moet de gedragscode voor leden van B&W worden gezien. Uitgangspunt is derhalve dat wethouders geacht worden integer te zijn en te handelen, tot het tegendeel blijkt.

De Wethoudersvereniging acht het van belang om bij integriteit onderscheid te maken tussen de *intenties* die de betreffende bestuurders hebben, de *feitelijke gedragingen* van de bestuurders en de *beeldvorming* over dit gedrag en deze intenties.

De Wethoudersvereniging is er van overtuigd dat de meeste wethouders goede intenties hebben bij de invulling van hun wethoudersambt. Dit blijkt ook uit de gesprekken met leden binnen onze vereniging. Daarbij is in toenemende mate aandacht voor het gedrag dat bij deze goede intenties hoort. Gedragscodes en morele gedachtenwisselingen hierover, ook binnen politieke partijen zelf, stimuleren de noodzakelijke bewustwording op dit punt en leiden binnen veel gemeenten tot aanscherping van het beleid op dit terrein.

De Wethoudersvereniging maakt zich echter niettemin zorgen over de ontwikkeling van de beeldvorming ten aanzien van de integriteit van het lokaal bestuur. Daarbij spelen recente integriteitsschendingen uiteraard een duidelijke rol. Frauderende bestuurders schaden het aanzien van het politieke vak zeer ernstig en het moge duidelijk zijn dat dit gedrag nooit mag worden vergoelijkt of genegeerd. In dergelijke gevallen is het in ons rechtstelsel aan het openbaar ministerie om de betreffende zaken te onderzoeken en zal in geval van vervolging de rechter uiteindelijk een eindoordeel hierover vellen.

Natuurlijk dienen politici op alle niveaus zich goed te realiseren dat zij in toenemende mate in een glazen huis leven en dat zij een voorbeeldfunctie hebben te vervullen. De (gedigitaliseerde) samenleving is transparanter dan ooit, dat maakt mensen in openbare functies ook kwetsbaarder. Van de Wethoudersvereniging wordt terecht verwacht dat deze ontwikkelingen aan de orde worden gesteld bij onze achterban, dus bij de wethouders. Ook van politieke partijen mag worden verwacht dat zij hier intern aandacht aan besteden. Van vele partijen is ook bekend dat zij dit ook daadwerkelijk doen.

Momenteel functioneren onder de regie van de Wethoudersvereniging een tiental intervisiegroepen van wethouders. In die groepen wordt door de deelnemende wethouders onderling nadrukkelijk stil gestaan bij deze en andere relevante zaken. Onderlinge feedback blijkt daarbij zeer belangrijk. Ook stond integriteit als deelthema centraal op de eerste wethoudersconferentie in november jl. In samenwerking met BIOS en onder leiding van VU-hoogleraar Leo Huberts is daar door wethouders over concrete praktijksituaties gesproken, waarbij integriteitsvragen aan de orde zijn.

Ondanks het feit dat elk incident een negatief effect heeft op het aanzien van de gehele politiek, is het van belang om een en ander in perspectief te plaatsen. Het aantal vermeende integriteitsschendingen is op een totaal van 1450 wethouders in Nederland beperkt. Zoals onlangs uit onderzoek bleek is slechts bij enkele afgetreden wethouders sprake van integriteitsvragen, die (mede) aanleiding vormden voor hun uiteindelijke aftreden.

Echter, de wijze waarop vermeende en daadwerkelijke inbreuken in de reguliere en sociale media worden gepresenteerd en -niet zelden uitvergroot- bij aan de beleving van de omvang en ernst van inbreuken. Soms gaat het bij enkele inbreuken eerder om onzorgvuldigheden en slordigheid, dan dat er daadwerkelijk sprake is van benadeling van individuele of groepen burgers, dan wel van de gemeenschap als geheel. Desondanks worden ook dergelijke situaties al gauw als frauduleus getypeerd, is er een roep tot (oneervol) ontslag of wordt opgeroepen tot aangifte en strafvervolging, terwijl deze sancties niet in verhouding staan tot de feiten, voor zover deze bekend zijn. Nogmaals wil ik benadrukken dat dit natuurlijk niet doelt op daadwerkelijk frauderende bestuurders.

Lichtvaardige beschuldigingen via sociale media

De vereniging constateert dat daarbij de laagdrempelige en vaak anonieme toegang tot de sociale media ook kan leiden tot lichtvaardige beschuldigingen tegen specifieke bestuurders of voltallige colleges of raadsfracties. Soms worden deze vermeende misstanden vervolgens in de reguliere media en de politieke arena als politieke feiten gepresenteerd, waardoor het grote publiek al snel de indruk krijgt dat “waar rook is, ook wel vuur zal zijn”. Indrukken, suggesties of valse beschuldigingen krijgen in die dynamiek al snel de status van feiten, zonder dat er zorgvuldig onderzoek is gedaan. Een dergelijk onderzoek kost immers tijd en in de samenleving is het publiek-maatschappelijk oordeel dan vaak al geveld, waarbij de betreffende bestuurder “in het belang van de lokale democratie” of

“zijn/haar politieke partij” terugtreedt. Juist bij een heikel thema als integriteit gaat om gevoelige materie waarbij zorgvuldigheid van groot belang is. In dergelijke situaties doet het bedrijven van partijpolitiek geen goed aan een zorgvuldige analyse, voorafgaand aan de daarop te baseren politieke oordeelsvorming. Regelmatig wordt geconstateerd dat politieke partijen bij vermeende integriteitsschendingen bijdragen aan politieke oordeelsvorming vóóordat de feiten zijn onderzocht en geanalyseerd. Niettemin blijkt het zelfreinigend vermogen van de lokale democratie groot genoeg om de integriteitsskwesies die aan het licht komen tot een politiek oordeel te brengen. Dit leidt soms tot de conclusie dat de betreffende wethouder nog steeds over voldoende vertrouwen van een meerderheid van de gemeenteraad beschikt. Soms echter ziet een meerderheid van de Raad of de wethouder zelf politieke noodzaak tot aftreden, wegens verlies van dat essentiële vertrouwen vanuit de gemeenteraad. In dit licht ziet de Wethoudersvereniging geen noodzaak tot het in het leven roepen van nieuwe instrumenten, tenzij deze in de praktijk een duidelijke meerwaarde kunnen bieden.

Nabijheid kenmerkend voor lokaal bestuur

Kenmerkend voor het lokaal bestuur is het feit dat in de lokale gemeenschap het directe contact tussen individuele burgers en bestuurders en hun volksvertegenwoordigers betrekkelijk makkelijk ontstaat, zowel binnen als buiten verkiezingstijd. Betrokken bestuurders en volksvertegenwoordigers en de betrokken belanghebbenden onderhouden veelal relaties met elkaar, die verder gaan dan het op dat moment voorliggende verzoek of vraagstuk. Gemeenten en hun bestuurders hebben immers in tal van situaties te maken met dezelfde ondernemers, bestuurders van instellingen, met dezelfde burgers, met dezelfde buurt- of wijkorganisatie en/of dezelfde doelgroep van bijv. ouders binnen hun gemeente. Soms zijn het buurtgenoten, kiezers van hun partij of partijgenoten, leden van dezelfde sportvereniging of vrienden of familie van elkaar. De nabijheid van deze relaties is een kenmerkend verschil tussen lokaal bestuur en regionaal, provinciaal respectievelijk nationaal bestuur. Bij de selectie van lokale volksvertegenwoordigers en wethouders wordt door veel partijen juist nadrukkelijk gezocht naar kandidaten, die in het algemeen een groot lokaal maatschappelijk netwerk hebben, of een specifieke doelgroep of achterban kunnen vertegenwoordigen. Electoraal hoopt zo'n politieke partij deze doelgroepen, achterbannen en netwerken bij de verkiezingen aan de betreffende politieke partij te kunnen binden.

Bij integriteit gaat het om de vraag of de genomen beslissing op een zuivere manier tot stand is gekomen en niet is beïnvloed door andere, oneigenlijke belangen, persoonlijke relaties en/of niet-politiek ingegeven persoonlijke voorkeuren.

Gezien de nabijheid van de lokale politiek en de relaties die lokale politici moeten hebben om te kunnen functioneren in de lokale gemeenschap zullen er altijd situaties zijn, waarin die integriteit in twijfel kan worden getrokken. Bij integriteit gaat het immers niet alleen om de feitelijke bedoelingen die bestuurders hebben, bij de besluiten die zij nemen, maar ook om de indruk die de omgeving heeft of creëert van de mogelijke (bij)bedoelingen, die de bestuurder heeft.

Samenvattend

De Wethoudersvereniging is van mening dat integriteit een belangrijk thema is en blijft voor nieuwe en zittende wethouders. Om die reden wordt door de vereniging hieraan regelmatig en op verschillende manieren nadrukkelijk aandacht besteed. Daarbij zijn alle activiteiten gericht op

preventie ter voorkoming van integriteitsproblemen. De vereniging onderscheidt bij integriteit integere bedoelingen, die wethouders hebben, het integer handelen van wethouders en de beeldvorming over beide. Elk (al of niet vermeend) incident doet afbreuk aan het beeld rond integriteit van politici en van politieke bestuurders. De Wethoudersvereniging constateert in dit verband dat het aantal incidenten zeer beperkt is in aantal, op ruim 1450 werkzame wethouders in Nederland. Mee door de ontwikkelingen op het vlak van de reguliere en sociale media is de beleving van vermeende en daadwerkelijke integriteitsschendingen veranderd, waardoor niet in alle gevallen de feiten bepalend lijken te zijn voor de beeld- en oordeelsvorming. Niettemin blijkt het zelfreinigend vermogen van de lokale democratie groot genoeg om de integriteitskwesaties die aan het licht komen tot een politiek oordeel te brengen. Dit leidt soms tot de conclusie dat de betreffende wethouder nog steeds over voldoende vertrouwen van een meerderheid van de gemeenteraad beschikt. Soms echter ziet een meerderheid van de Raad of de wethouder zelf politieke noodzaak tot aftreden, wegens verlies van dat essentiële vertrouwen vanuit de gemeenteraad. De vereniging ziet dan ook geen noodzaak tot nieuw instrumentarium. Indien uw Kamer daar toch aanleiding toe ziet, zouden deze naar ons oordeel in de praktijk een duidelijke meerwaarde moeten bieden.

Met vriendelijke groet,

De heer T.J. Haan
Voorzitter Wethoudersvereniging